ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. Рубай, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-6103-8422

Л. Синявська, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-2723-9551

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/economics2020.27.109>

Рубай О., Синявська Л. Вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств

Основну увагу приділено пошуку шляхів покращання системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення підвищення рівня фінансової результативності й фінансової стійкості у сучасних умовах і на перспективу.

Викладено основні результати дослідження проблеми побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано суть і значення системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств як одного з важливих важелів забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності. Показано, що в умовах кризових явищ в економіці, обмеженості власних фінансових ресурсів, браку дієвих механізмів фінансово-кредитного забезпечення, нестабільності державної політики у сфері фінансової підтримки та за відсутності в сільськогосподарських підприємствах ефективної системи менеджменту фінансових ресурсів досі не вдалося досягти вагомих позитивних результатів. Визначено, що система управління фінансовими ресурсами має на меті гарантування безперервності процесу виробництва продукції, товарів, дієвого впливу на процес розширеного відтворення та покращання ефективності виробництва. Виявлено основні проблемні аспекти побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств та окреслено можливі напрями їхнього усунення в сучасних умовах господарювання. У перспективі необхідно продовжити дослідження організації ефективної системи фінансового менеджменту і стратегії розвитку не тільки на рівні підприємств, а й на рівні країни загалом та обґрунтувати взаємодію її складових для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами.

Ключові слова: фінансові ресурси, управління, система, фінансовий менеджмент, ефективність.

Rubai O., Syniavska L. Improvement of the system of financial resources management of agricultural enterprises

The main goal of this study is to find ways for improvement of the financial management system of agricultural enterprises in order to advance their financial performance and financial sustainability in the current and long term.

The main results of the study on the problem of building an effective system of financial resources management of agricultural enterprises are presented in the work. The essence and importance of the system of financial resources management of agricultural enterprises as one of the important levers of ensuring effective financial and economic activity are substantiated in the article. It has been shown that in the conditions of economic crisis, limited financial resources, lack of effective mechanisms of financial and credit support, instability of state policy in the sphere of financial support, and under the absence of effective financial management system in agricultural enterprises, significant positive results have not been yet achieved. It is determined that the system of financial resources management is aimed at guaranteeing the continuity of the process of production of products, goods, effective influence on the process of expanded reproduction and improvement of production efficiency. The main problematic aspects of building of an effective system of financial resources management of agricultural enterprises are identified and the possible directions of their elimination in the current economic conditions are outlined in the research. In the long term, it is necessary to continue researching the organization of an effective system of financial management and development strategy not only at the enterprise level but also at the country level as a whole and to substantiate the interaction of its components for increasing the efficiency of utilization of financial resources by agricultural enterprises.

Key words: financial resources, management, system, financial management, efficiency.

Постановка проблеми. Успішний розвиток сільського господарства в сучасних умовах господарювання напряму залежить від ефективного функціонування підприємств, яке у свою чергу

залежить від наявності у підприємства необхідного обсягу фінансових ресурсів та ефективної системи управління його формуванням й використанням. Відсутність останньої – одна з

причин виникнення кризової ситуації у більшості вітчизняних підприємств, а її наявність та добре налагоджене функціонування – найважливіший чинник економічного зростання й розвитку.

Побудова ефективної системи управління фінансовими ресурсами в умовах сьогодення зумовлена також спроможністю фінансових ресурсів швидко трансформуватися у матеріальні, нематеріальні, технологічні, інноваційні та інші види ресурсів відповідно до потреб господарської діяльності та розвитку підприємств. Проте нині вітчизняні підприємства мають обмежені можливості щодо вибору фінансових ресурсів через їхню недоступність, при цьому власних джерел коштів виявляється недостатньо і використовуються вони не завжди ефективно, а як наслідок – збільшення в економіці України кількості збиткових, низькорентабельних і неплатоспроможних суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки проблема ефективного управління фінансовими ресурсами завжди є актуальною в усіх її аспектах, то, безперечно, перебуває в центрі уваги низки вчених-економістів, серед яких О. К. Авдей, О. Є Гудзь, П. А. Стецюк, І. П. Ткаченко, В. М. Попов, С. В. Добринь, І. Т. Балабанов та багато інших. Особливу увагу в їхніх дослідженнях приділено вивченню питань управління формуванням та використанням фінансових ресурсів. Проте сучасне управління фінансовими ресурсами не задовольняється повністю традиційними методами та інструментами, умови невизначеності й ризику зумовлюють необхідність застосування нової, прогресивної системи управління фінансовими ресурсами.

Постановка завдання. Основна мета проведеного дослідження – пошук шляхів покращання системи управління фінансовими ресурсами підприємства для забезпечення підвищення рівня фінансової результативності й фінансової стійкості у сучасних умовах і на перспективу.

Виклад основного матеріалу. Оцінка стану сільського господарства в сучасних умовах господарювання чітко виявляє проблеми в управлінні процесом формування, розподілу і використання фінансових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Зважаючи на накопичений науковий та практичний світовий досвід розвитку фінансових відносин в аграрному секторі, подолання кризових

явищ у сільському господарстві можливе за створення дієздатної системи забезпечення його фінансовими ресурсами. Адже зміни, що відбуваються в аграрній сфері, збіглися в часі з періодом глибокої кризи економіки України. Дефіцит бюджету, інфляція, підвищення кредитних ставок, неплатежі підприємств негативно вплинули на всі сфери агропромислового комплексу [5, с. 40], і внаслідок цього – неспроможність сільськогосподарських підприємств забезпечити самоокупність і самофінансування не тільки розширеного, а й простого відтворення; також зберігається інвестиційна непривабливість. Погоджуємося з І. П. Ткаченко в тому, що наслідком кризових явищ економічного розвитку підприємств стала значна нестача фінансових ресурсів, яка істотно позначилася на ефективності господарювання. При цьому низька забезпеченість підприємств фінансовими ресурсами супроводжується неефективним рівнем їхнього використання [7, с. 46–47].

Крім того, у більшості сільськогосподарських підприємств через низку об'єктивних причин обмежені можливості залучення позикових ресурсів. Недостатня і державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників, яка в наш час, по суті, не впливає на результати виробництва, незважаючи на наявність великої кількості державних програм.

Специфіка сільськогосподарського виробництва, а саме наявність значного часового лагу між операційним та фінансовим циклом, не дає змоги задовольняти фінансові потреби лише за рахунок власних джерел [6, с. 133]. Успішно функціонуючі сільськогосподарські підприємства у формуванні фінансових ресурсів користуються не лише власними джерелами. Значну питому вагу повинні займати залучені фінансові ресурси, а серед них – кредити й кредиторська заборгованість. Залучення кредитів для сільськогосподарських товаровиробників є не вимушеним заходом, а об'єктивною необхідністю ефективної господарської діяльності. Як зазначає В. М. Попов, своєчасне задіяння позикових засобів у виробничому процесі усуває небезпеку його призупинення з причини відсутності фінансових ресурсів на придбання основних і оборотних засобів [4]. Сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит на основне джерело поповнення фінансових ресурсів.

Для раціонального формування та використання фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності слід впровадити сучасну систему

фінансового менеджменту в сільському господарстві у контексті фінансової політики держави.

Ефективне управління фінансовими ресурсами, як основна складова системи управління, спроможне забезпечити одержання й закріплення позитивних результатів господарської діяльності вітчизняних підприємств. Проте результативність їхньої роботи значною мірою залежить від глибини застосування аналізу для пошуку оптимальних управлінських рішень (див. рис.).

Система управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств – це процес впливу на сукупність організаційно-економічних відносин, пов'язаних із залученням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів на основі принципів самоокупності та самофінансування, через джерела, форми й методи фінансування, з врахуванням особливостей функціонування з метою ефективного їхнього використання. Очевидно, що система управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств перебуває в тісному зв'язку з розвитком ринку капіталів.

Управління фінансовими ресурсами є достатньо складним завданням для підприємства, оскільки разом із платоспроможністю й доходністю належить забезпечувати і кругообіг фінансових ресурсів. Саме тому у формуванні й використанні фінансових ресурсів необхідно підтри-

мувати своєрідний баланс між збільшенням обсягів фінансових ресурсів для забезпечення постійної платоспроможності підприємства та забезпеченням ефективності виробництва і конкурентоспроможності готової продукції через раціональне використання цих ресурсів [3, с. 38].

Результат роботи будь-якого сільськогосподарського підприємства залежить від наявності фінансових ресурсів, які гарантують йому безперебійність виробництва та життєдіяльність. Тому забезпечення їхньої достатності є важливим стартовим моментом і кінцевим результатом будь-якої діяльності. В умовах ринку ці питання мають першочергове значення і є характерною світовою тенденцією.

У ході фінансово-господарської діяльності відбувається безперервний процес кругообігу капіталу, змінюється структура засобів і джерел їхнього формування, наявність і потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок, стан фінансового забезпечення підприємства. Із цього випливає одна з важливих задач системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств – нарощування власного капіталу, зміцнення їхньої ринкової вартості та позицій із забезпеченням мінімуму фінансового ризику, пов'язаного з розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Рис. Система управління фінансовими ресурсами підприємства*.

* Сформульовано та доповнено авторами.

Для цього вони повинні постійно збільшувати обсяг продажів і прибуток, підтримувати платоспроможність і рентабельність, а також оптимальну структуру активу й пасиву балансу. Однак на практиці не завжди вдається досягати поставленої мети в силу дії як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Керівник підприємства повинен чітко спланувати джерела фінансових ресурсів, за рахунок яких він здійснюватиме фінансування своєї діяльності, а також розробити дієві методи та форми забезпечення належного рівня контролю.

Пошук і вибір джерел залучення фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств повинні передбачати:

- аналіз залучення і використання основних джерел фінансового забезпечення у попередньому періоді;
- визначення конкретних цілей залучення і використання фінансових ресурсів у майбутньому періоді;
- розрахунок їхнього граничного обсягу;
- оцінку вартості використовуваного капіталу з різних джерел;
- визначення співвідношення між джерелами капіталу;
- вибір форм і методів залучення таких ресурсів.

Ефективне формування та використання фінансових ресурсів активно впливає на фінансові результати та фінансовий стан підприємства, даючи змогу досягати успіху з мінімально необхідним у теперішніх умовах розміром обігового капіталу, за допомогою якого здійснюється формування оптимальної структури та нарощування виробничого потенціалу підприємства, а також фінансування поточної господарської діяльності [1, с. 142].

Вагому нішу в системі управління фінансовими ресурсами слід відвести питанню розрахунків, оскільки несвоєчасна оплата гуртовими покупцями за відвантажену продукцію тягне за собою утворення значних сум дебіторської заборгованості. Звідси виникає дефіцит грошових коштів у підприємств для розрахунків із кредиторами за поставлену сировину, матеріали, виконані роботи та надані послуги, а також утворюється кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом.

Ситуація в системі управління фінансовими ресурсами ускладнюється ще й тим, що можливість проводити свою цінову політику у сільськогосподарських підприємств практично відсутня. Реально це виражається в значному диспаритеті цін не тільки між сільським господарством і ланками АПК, а й між іншими галузями національної економіки.

Сільське господарство є галуззю, яка не може самостійно існувати й розвиватися без державного регулювання та підтримки навіть за економічно сприятливих умов господарювання. Зумовлено це об'єктивними особливостями, які виражаються у високій капіталомісткості виробництва, уповільненій оборотності коштів, низькій нормі прибутковості, сезонності й високій залежності результатів виробництва від природно-кліматичних умов. Найсуттєвішим недоліком чинного механізму державної фінансової підтримки є те, що бюджетні кошти виділяють з істотним запізненням, тобто не враховується сезонність сільськогосподарського виробництва [2, с. 111]. Цими параметрами поряд із місцем аграрної економіки в системі продовольчої безпеки країни визначається особлива роль держави як регулятора продовольчого ринку та аграрної економіки.

Висновки. У період ринкових перетворень сфера АПК практично вийшла з-під управління держави, а вплив і підтримка з боку останньої зведені до мінімуму. Тому однією з основних проблем існуючої системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств є відсутність ефективної системи фінансового менеджменту і стратегії розвитку не тільки на рівні підприємств, а й на рівні країни загалом.

Бібліографічний список

1. Авдей О. К. Теоретичні аспекти оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Вісник ХНУ*. 2010. Т. 2, № 5. С. 142–145.
2. Богач М., Верзун А., Ковалів В. Вдосконалення системи державної фінансової підтримки сільського господарства України. *Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК*. 2019. № 26. С. 108–112.
3. Добринь С. В. Організація системи управління фінансовими ресурсами підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 10. С. 37–40.
4. Попов В. М. Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства. URL: [http://kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/27.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/27.pdf) (дата звернення: 15.03.2019).
5. Рубай О. В. Оцінка стану фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Аграрна економіка*. 2019. Т. 12, № 1–2. С. 38–43.
6. Стецюк П. А. Модернізація механізмів фінансового забезпечення аграрного виробництва. *Облік і фінанси*. 2016. № 1 (71). С. 132–136.
7. Ткаченко І. П. Фінансові ресурси підприємств: управління ефективністю формування та використання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 19. С. 46–52.

Стаття надійшла 25.03.2020